

บทที่ 4

ข้อขัดข้องในทางวิธีพิจารณาความของผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 ในกรณีเมื่อมีผู้ก่อมลพิษ (polluter) ออกสู่ระบบสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นมลพิษทางน้ำ มลพิษทางเสียง หรือมลพิษทางอากาศ หากมลพิษนั้นได้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสาธารณะหรือทำให้เอกชนได้รับความเสียหายหรือเกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย หรือทรัพย์สิน ย่อมแสดงว่าในระหว่างบุคคลผู้ก่อมลพิษกับผู้ที่ได้รับความเสียหายได้เกิดข้อพิพาทเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นแล้ว ซึ่งข้อพิพาทสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นดังกล่าวมีทั้งข้อพิพาททางอาญาและข้อพิพาททางแพ่ง ตามรูปแบบหรือลักษณะของการก่อให้เกิดมลพิษและความเสียหายที่เกิดขึ้น ส่งผลให้บุคคลผู้ได้รับความเสียหายหรือผู้เสียหายในทางอาญามีสิทธิที่จะดำเนินคดีอาญาต่อผู้ก่อมลพิษหากการกระทำนั้นครบองค์ประกอบความผิดทางอาญาตามบทบัญญัติกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดทางอาญา สำหรับในทางแพ่งนั้นบุคคลผู้ได้รับความเสียหายจากมลพิษหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ บุคคลผู้ถูกละเมิดย่อมจะมีสิทธิดำเนินคดีต่อผู้ก่อความเสียหาย หรือผู้ละเมิดเพื่อบังคับให้ปฏิบัติตามสิทธิของเขาที่กฎหมายในส่วนแพ่งได้บัญญัติรับรองหรือให้ความคุ้มครอง ไม่ว่าจะเป็นสิทธิที่จะได้รับการชดเชยค่าเสียหาย สิทธิที่จะเรียกร้องให้หยุดการกระทำที่เป็นการก่อมลพิษนั้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าบุคคลผู้ได้รับความเสียหายจากการก่อมลพิษจะมีสิทธิในการดำเนินคดีทั้งในทางอาญาและทางแพ่งต่อผู้ก่อมลพิษหรือผู้กระทำผิด แต่เนื่องจากการกระทำ ความผิดทางอาญาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หรือการกระทำละเมิดในทางแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมีสภาพที่แตกต่างจากการกระทำความคิดในทางอาญา หรือการกระทำละเมิดในทางแพ่งในกรณีทั่ว ๆ ไปโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ ในการกระทำความคิดอาญาหรือการกระทำละเมิดทางแพ่งในกรณีทั่ว ๆ ไปนั้น ความเสียหายอันเป็นผลจากการกระทำผิดหรือการกระทำละเมิดจะเกิดขึ้นในทันทีทันใด จึงทำให้การพิสูจน์ความเสียหายหรือการพิสูจน์การกระทำความคิดในลักษณะดังกล่าวสามารถกระทำได้โดยไมยากนัก ตัวอย่างเช่น ในความผิดฐานทำร้ายร่างกาย หรือกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส อาจมีบุคคลที่พบเห็นการกระทำความคิด หรือการกระทำละเมิดในขณะที่เกิดเหตุ หรือมีวัตถุสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ หรือร่องรอยต่าง ๆ

ที่เกิดขึ้นจากการกระทำความคิดหรือการละเมิดปรากฏขึ้น ทำให้สามารถรวบรวมมาเป็นประจักษ์พยานและพยานแวดล้อมกรณี เพื่อที่จะยืนยันการกระทำความคิดอาญา หรือการกระทำละเมิดนั้นได้อย่างชัดเจน ส่งผลให้การดำเนินคดีอาญาหรือคดีแพ่งอันเกิดจากการกระทำความคิด หรือการกระทำละเมิดในลักษณะดังกล่าวสามารถดำเนินไปตามหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ตามบทบัญญัติกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญาและวิธีพิจารณาความแพ่ง เช่น ในเรื่องภาวะการพิสูจน์โดยไม่มีข้อขัดข้องหรือมีข้อขัดข้องเกิดขึ้นน้อย ทำให้การอำนวยความสะดวกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แต่สำหรับการกระทำความคิดอาญาหรือการละเมิดที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีพื้นฐานเกิดจากการก่อมลพิษนั้น ลักษณะการกระทำความคิดทางอาญาหรือการกระทำละเมิดในทางแพ่ง ตลอดจนสภาพความเสียหายที่เกิดขึ้นโดยมากจะไม่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในทันทีทันใด แต่จะเป็นขบวนการที่เกิดขึ้นอย่างช้า ๆ ตามปฏิกิริยาของสารเคมีหรือวัตถุที่ก่อให้เกิดมลพิษที่แพร่กระจายหรือถูกปล่อยออกจากแหล่งกำเนิด ซึ่งความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย หรือทรัพย์สินของบุคคลจะปรากฏขึ้นเมื่อการสะสมของมลพิษมีปริมาณมากจนถึงระดับที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อกระบวนการทางชีวภาพ ซึ่งทำให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย ตลอดจนทรัพย์สินของบุคคลที่ได้รับมลพิษนั้น ซึ่งการที่จะพิสูจน์ให้เห็นถึงความเสียหายอันเกิดจากมลพิษดังกล่าว นอกจากจะต้องอาศัยพยานหลักฐานในส่วนที่จะยืนยันถึงแหล่งกำเนิดของมลพิษแล้ว ยังจะต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจทางด้านวิทยาศาสตร์ หรือความรู้ทางการแพทย์เป็นส่วนประกอบสำคัญที่จะพิสูจน์ให้เห็นว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย หรือทรัพย์สินของบุคคลนั้น เป็นผลมาจากการได้รับมลพิษ ดังนั้น การดำเนินคดีทั้งในทางอาญาและในส่วนคดีแพ่งใน การกระทำความคิดอาญา หรือการกระทำละเมิดจากการก่อมลพิษโดยอาศัยหลักเกณฑ์ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในปัจจุบัน ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่เข้าในการดำเนินคดีอาญาหรือคดีแพ่งทั่ว ๆ ไป ย่อมจะเกิดปัญหาข้อขัดข้องในลักษณะต่าง ๆ อย่างมาก ยังผลทำให้ไม่สามารถจะอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในบทนี้จะทำการศึกษาถึงข้อขัดข้องในทางวิธีพิจารณาที่อาจเกิดขึ้นในลักษณะต่าง ๆ ในกรณีที่บุคคลผู้ได้รับความเสียหายจากการก่อมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมมาซึ่งสิทธิดำเนินคดีต่อผู้ที่ก่อมลพิษทั้งในทางอาญาและในทางแพ่ง เพื่อเป็นแนวทางในการเสนอแนะแก้ไขปรับปรุงต่อไป โดยจะแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ ข้อขัดข้องทางวิธีพิจารณาความอาญา และข้อขัดข้องทางวิธีพิจารณาความแพ่ง ดังนี้

4.1 ข้อขัดข้องทางวิธีพิจารณาความอาญา

การกระทำความคิดอาญาย่อมจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ความสงบเรียบร้อยของสังคม ดังนั้น เมื่อมีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำผิดดังกล่าว แต่ในขณะเดียวกันรัฐก็ไม่ได้ผูกขาดอำนาจในการดำเนินคดีอาญาไว้แต่ผู้เดียว เพราะหากปรากฏว่าการกระทำความคิดอาญานั้นเป็นผลให้เอกชนได้รับความเสียหายด้วย กฎหมายก็ได้บัญญัติให้เอกชนผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความคิดมีสิทธิที่จะดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำความผิด ดังนี้

1) ุดยการร้องทุกข์ เพื่อให้เจ้าพนักงานของรัฐเป็นผู้ดำเนินคดีตามกระบวนการดำเนินคดีอาญา ซึ่งจะเริ่มตั้งแต่ในขั้นตอนการสอบสวนฟ้องร้องจนถึงชั้นฟ้องคดีอาญาต่อศาลโดยพนักงานอัยการ อย่างไรก็ตาม ในกรณีดังกล่าวนี้หากเป็นคดีอาญาที่เป็นความคิดต่อแผ่นดิน แม้ว่าผู้เสียหายจะไม่ร้องทุกข์เพื่อขอให้เจ้าพนักงานของรัฐดำเนินคดีให้ เจ้าพนักงานของรัฐก็มีอำนาจในการดำเนินคดีอาญาดังกล่าวได้เอง¹ แต่ถ้าหากเป็นคดีอาญาที่เป็นความคิดต่อส่วนตัวหรือความคิดอันยอมความได้ เจ้าพนักงานจะมีอำนาจในการดำเนินคดีอาญาดังกล่าวก็ต่อเมื่อผู้เสียหายได้ร้องทุกข์แล้วเท่านั้น² ทั้งนี้ เนื่องจากความคิดอันยอมความได้มีลักษณะที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อเอกชนในลักษณะเป็นการส่วนตัวโดยแท้ รัฐจึงไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวนอกเสียจากผู้เสียหายร้องขอให้ดำเนินการใหุ้ดยการร้องทุกข์ให้ดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำความผิด

2) ุดยการฟ้องคดีอาญาด้วยตนเอง ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ได้บัญญัติให้อำนาจไว้³ ซึ่งจากบทบัญญัติดังกล่าวทำให้ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง และเป็นเอกเทศแยกจากอำนาจฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการ

1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121 วรรคหนึ่ง

2 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121 วรรคสอง

3 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 28 บุคคลเหล่านี้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล

(1) พนักงานอัยการ

(2) ผู้เสียหาย

ในการกระทำความคิดอาญาที่เกิดจากการก่อมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมก็เช่นเดียวกัน เมื่อมีการกระทำความคิดดังกล่าว เกิดขึ้นย่อมจะเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความคิด ในขณะที่เดียวกันเอกชนผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความคิดดังกล่าว ก็มีสิทธิตามกฎหมายที่จะดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำความคิด โดยการร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานเพื่อให้เจ้าพนักงานของรัฐเป็นผู้ดำเนินคดี หรือจะใช้สิทธิฟ้องผู้กระทำความคิดนั้นเป็นคดีอาญาต่อศาลด้วยตนเอง ซึ่งในการใช้สิทธิของผู้เสียหายทั้งสองกรณีดังกล่าวอาจเกิดข้อขัดข้องทางด้านวิธีพิจารณาความอาญาดังนี้

4.1.1 ข้อขัดข้องในกรณีใช้สิทธิร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงาน

ในกรณีที่ผู้เสียหายจากการกระทำความคิดอาญาที่มีสาเหตุจากการก่อมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมได้ใช้สิทธิดำเนินคดีอาญา โดยการร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานของรัฐ เพื่อให้มีการสอบสวนฟ้องร้องในการกระทำความคิดดังกล่าว ในกรณีนี้ข้อขัดข้องทางด้านวิธีพิจารณาความอาญาอาจเกิดขึ้นไม่มากนัก เพราะเมื่อผู้เสียหายได้ร้องทุกข์ตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้แล้ว เจ้าพนักงานของรัฐย่อมจะเป็นผู้ดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำผิดตามที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจหน้าที่ไว้ ซึ่งในการดำเนินคดีอาญาของเจ้าพนักงานย่อมจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเจ้าพนักงานของรัฐย่อมจะมีมาตรการทางบังคับตามกฎหมายที่จะใช้ในการรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นต่อการพิสูจน์ความผิด รวมทั้งสามารถจัดหาเครื่องมืออุปกรณ์ตลอดจนผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่จำเป็นต่อการพิสูจน์ความเสียหายอันเกิดจากมลพิษ อย่างไรก็ตาม การใช้สิทธิดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายในกรณีนี้อาจเกิดข้อขัดข้องสรุปได้ ดังนี้

4.1.1.1 ข้อขัดข้องในขั้นตอนการร้องทุกข์

เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติให้บุคคลที่จะใช้สิทธิในการร้องทุกข์ เพื่อให้เจ้าพนักงานของรัฐดำเนินคดีต่อผู้กระทำผิดคดีนั้น

จะต้องเป็นบุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความคิดอาชญาฐานใดฐานหนึ่ง 4 ในทางตรงข้ามบุคคลผู้ไม่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความคิดอาชญา จึงไม่เป็นผู้เสียหายที่จะมีอำนาจในการร้องทุกข์ตามกฎหมายได้ ดังนั้น ในการร้องทุกข์ของผู้เสียหายจึงต้องแสดงให้เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจในการดำเนินคดีอาญา ซึ่งได้แก่ พนักงานสอบสวน ได้เห็นนเบื้องต้นว่ามี การกระทำความคิดอาชญาเกิดขึ้นและเขาได้รับความเสียหายจากการกระทำความคิดนั้น มิฉะนั้น พนักงานสอบสวนอาจจะไม่สามารถดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดได้ เพราะการดำเนินคดีอาญา ย่อมจะส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล ดังนั้น พนักงานสอบสวนจึงไม่อาจดำเนินคดีอาญาต่อบุคคลหนึ่งบุคคลใดโดยปราศจากเหตุอันควรสงสัยว่าเขาได้กระทำความผิด สำหรับการกระทำความคิดอาชญาโดยปกติทั่วไป เช่น ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย หรือกระทำโดยประมาท เป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส หรือความผิดฐานทำร้ายทรัพย์นั้น ผู้เสียหายในความคิดดังกล่าวย่อมสามารถแสดงความเสียหายและกล่าวอ้างได้โดยไม่ว่าจะมีการกระทำความคิดเกิดขึ้นและเขาได้รับความเสียหาย เพราะความเสียหายจะปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนจากลักษณะอาการบาดเจ็บบาดแผลที่ถูกทำร้าย หรือร่องรอยความเสียหายที่ปรากฏบนตัวทรัพย์สิน แต่ในการกระทำความคิดอาชญาอันเกิดจากการก่อกมลพิษ ย่อมจะเป็นการยากที่ผู้เสียหายจะแสดงความเสียหายให้ปรากฏต่อพนักงานสอบสวน และไม่สามารถกล่าวอ้างได้อย่างชัดเจนว่าความเสียหายเป็นผลมาจากการก่อกมลพิษ เป็นผลให้พนักงานสอบสวนไม่สามารถดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิด หรือว่าจะดำเนินคดีได้จะต้องใช้เวลายาวนานในการพิสูจน์ว่ามีการก่อกมลพิษเกิดขึ้น และผู้เสียหายได้รับความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินจากการก่อกมลพิษอันเป็นเหตุให้เกิดความรับผิดในทางอาญา ตัวอย่างเช่น

กรณีเจ้าของโรงงานผลิตสารเคมี นำกากสารเคมีที่เป็นส่วนเหลือจากการผลิตไปทิ้งในแม่น้ำลำคลองโดยเจตนา เป็นผลให้ประชาชนที่ดื่มน้ำจากแหล่งน้ำดังกล่าวเกิดอาการเป็นหมันเพราะได้รับสารเคมีดังกล่าวเข้าสู่ร่างกาย ทำให้เสียความสามารถในการสืบพันธุ์ ซึ่งการกระทำและผลจากการกระทำของเจ้าของโรงงานดังกล่าว ย่อมจะเป็น

ความคิดทางอาชญาฐานทำร้ายผู้อื่น หรือกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส ตามประมวลกฎหมายอาญา 5 แต่ในการที่ผู้เสียหายจะร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนเพื่ออาหิตาเนินคดีอาญาต่อเจ้าของโรงงานในความคิดที่ทำาให้เขาเสียความสามารถในการสืบพันธุ์อันเป็นอันตรายสาหัสนั้น ย่อมเป็นการยากลำบากที่ผู้เสียหายจะต้องแสดงให้พนักงานสอบสวนมีเหตุอันควรเชื่อว่าการที่ผู้เสียหายต้องสูญเสียความสามารถในการสืบพันธุ์ของเขาบนั้น เป็นเพราะเขาดื่มน้ำนมแม่ น้ำซึ่ง เป็นพิษ เนื่องจากเจ้าของโรงงานได้ทิ้งสารเคมีดังกล่าวลงไป เพราะกว่าที่อาการเป็นหมันของเขาจะปรากฏขึ้น น้ำนมแม่น้ำนั้นอาจสิ้นสู่สภาพปกติไม่ปรากฏร่องรอยของสารเคมีดังกล่าวเหลืออยู่แล้ว ดังนั้น ในกรณีตามตัวอย่างนี้พนักงานสอบสวนอาจจะไม่สามารถดำเนินคดีอาญาต่อเจ้าของโรงงานตามคำร้องทุกข์ของผู้เสียหายได้

ข้อขัดข้องดังกล่าวนี้ เป็นอุปสรรคอย่างมากต่อการที่บุคคลผู้ได้รับ ความเสียหายจากการก่อมลพิษจะกล่าวอ้างความเป็นผู้เสียหายในความคิดทางอาญา เพื่อใช้สิทธิร้องทุกข์ในฐานะที่เป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จึงแสดงให้ เห็นว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปัจจุบันยังไม่สามารถให้ความคุ้มครองต่อผู้เสียหายจากการกระทำความคิดในกรณีนี้ได้

แนวทางแก้ไข ผู้เขียนเห็นว่าในการแก้ไขข้อขัดข้องในส่วนนี้ สามารถดำเนินการได้ โดยกำหนดหลักเกณฑ์ในการเป็นผู้เสียหายในการกระทำความคิดอาญาที่สืบเนื่องจากการก่อมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมขึ้นเป็นพิเศษ โดยอาจจะกำหนดเป็นหลักการลงในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทในเรื่องการคุ้มครองรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยให้ถือว่าบุคคลที่อยู่ใกล้ เคียงแห่งการกำเนิดมลพิษหรือความเป็นอยู่ของเขาได้รับความกระทบกระเทือนจากการแพร่กระจายของมลพิษในลักษณะที่น่าจะเป็นอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของผู้อื่น เป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในความคิดต่อชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินในขณะหรือหลังจากมีการแพร่กระจายของมลพิษนั้น ซึ่งในปัจจุบันหลักการทางนองคล้ายกันนี้ปรากฏอยู่แล้วใน

กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมบางฉบับ เช่น ตามมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535⁶ และตามมาตรา 73 แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522⁷ แต่อย่างไรก็ตาม แนวทางการแก้ไขตามหลักการอาจจะยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายในส่วนสารบัญญัติที่กำหนดไว้โดยตรง ำให้การก่อมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็นความผิดทางอาญา / ดังนั้น หากมีการแก้ไขกฎหมายในส่วนของหลักเกณฑ์ในการเป็นผู้เสียหายดังกล่าวแล้ว ก็ควรจะปรับปรุงกฎหมายในส่วนสารบัญญัตินี้ดังกล่าวควบคู่ไปด้วย เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้เขียนจะได้ศึกษาวิเคราะห์รายละเอียดต่อไป

4.1.1.2 ข้อขัดข้องในการดำเนินคดีของเจ้าพนักงาน

การดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนฟ้องร้องนั้น เป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก เพราะจะเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานที่จะนำไปสู่การพิสูจน์ความผิด ดังนั้น การรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นสอบสวนจึงต้องกระทำโดยบุคคลผู้มีความรู้ความเข้าใจตลอดจนความชำนาญในเรื่องที่เกี่ยวกับการกระทำผิดนั้น เพราะจะทำให้ทราบได้เป็นอย่างดีว่าสิ่งใดบ้างที่การ

ศูนย์วิทยทรัพยากร

6 พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 มาตรา 64 บัญญัติว่า "ในกรณีที่มีการกระทำผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ำให้ถือว่าบุคคลผู้ที่อาศัยอยู่ใกล้ชิดหรือติดต่อกับโรงงานที่มีการกระทำผิดความผิดเกิดขึ้น หรือบุคคลซึ่งความเป็นอยู่ถูกกระทบกระเทือนเนื่องจากการกระทำผิดความผิดเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญา"

7 พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 มาตรา 73 บัญญัติว่า "ในกรณีที่มีการกระทำผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ำให้ถือว่าเจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินหรืออาคารที่อยู่ใกล้ชิด หรือติดต่อกับอาคารที่มีการกระทำผิดความผิดเกิดขึ้น หรือบุคคลซึ่งความเป็นอยู่หรือการใช้สอยที่ดิน หรืออาคารถูกกระทบกระเทือนเนื่องจากการกระทำผิดดังกล่าวเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความ"

รวบรวมเป็นพยานหลักฐานเข้าสู่การพิจารณาในชั้นศาล หรือสิ่งใดที่ไม่มีความจริงจำเป็นต้องรวบรวมเป็นพยานหลักฐานในคดี ซึ่งจะทำการดำเนินการสอบสวนเป็นไปอย่างถูกต้องรวดเร็วและเกิดประสิทธิภาพอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการกระทำความคิดอันเกิดจากการก่อมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะต้องอาศัยการพิสูจน์ทางด้านวิทยาศาสตร์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ดังนั้น เจ้าพนักงานผู้ทำหน้าที่สอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานในคดีความผิดประเภทนี้ จึงจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนความชำนาญในเรื่องมลพิษเป็นอย่างดี หรืออย่างน้อยต้องมีความรู้ความเข้าใจพอสมควรจึงจะสามารถดำเนินการสอบสวนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ตามกฎหมายในปัจจุบันตำรวจเป็นองค์กรเดียวที่มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญา และการสอบสวนคดีอาญาในความผิดทุกประเภทต้องผ่านการสอบสวนจากพนักงานสอบสวน หากยังมีได้มีการสอบสวนพนักงานอัยการก็ฟ้องคดีไม่ได้ ปัญหาจึงเกิดขึ้น เพราะในการสอบสวนคดีความผิดเกี่ยวกับการก่อมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมนั้น ต้องการความรู้ความชำนาญเป็นอย่างสูง ซึ่งพนักงานสอบสวนในปัจจุบันไม่มีความรู้ความชำนาญในเรื่องนี้ เพราะพนักงานสอบสวนเกือบทั้งหมดจะสำเร็จการศึกษาทางด้านสังคมศาสตร์ เป็นผู้มีความรู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมาย หรือทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ ไม่ใช่ว่าผู้มีความรู้เชี่ยวชาญทางด้านวิทยาศาสตร์ ดังนั้น การสอบสวนของพนักงานสอบสวนในความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมจึงเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นปัญหาข้อขัดข้องทางด้านวิธีพิจารณาความอาญาที่สำคัญประการหนึ่ง

แนวทางแก้ไข ผู้เขียนเห็นว่าแนวทางแก้ไขปัญหานี้อาจดำเนินการโดยจัดตั้งหน่วยงานหรือองค์กรของรัฐที่มีความรู้ความชำนาญทางด้านมลพิษเป็นพิเศษเป็นผู้ดำเนินการสอบสวนดำเนินคดีความผิดประเภทนี้แทนพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจ เพื่อให้การสอบสวนคดีความหรืออาชญากรรมดังกล่าวนี้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหลักการนี้กำลังจะมีการนำมาใช้ในประเทศไทย ในการสอบสวนคดีอาญาบางประเทศ เช่น คดีที่เกี่ยวกับการทุจริตและประพฤตินิชอบในวงราชการซึ่งกำลังมีการเสนอแก้ไขปรับปรุงกฎหมายให้สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ มีอำนาจสอบสวนแล้วส่งสำนวนให้พนักงานอัยการฟ้องได้โดยไม่ต้องมีการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจอีก

4.1.1.3 ข้อขัดข้องทางด้านกฎหมายสารบัญญัติ

ในการดำเนินคดีอาญาในความผิดที่เกี่ยวกับการก่อมลพิษอันทำให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินนั้น ความบกพร่องทางด้านกฎหมายสารบัญญัติได้เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งซึ่งส่งผลให้เกิดข้อขัดข้องในทางวิธีพิจารณา เนื่องจากตามกฎหมายไทยในปัจจุบันยังไม่มีสารบัญญัติให้การก่อมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็นการกระทำความผิดในทางอาญาที่เป็นความผิดในตัวเอง (Mala in se) บทบัญญัติทางอาญาตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมฉบับต่าง ๆ ในปัจจุบัน รวมทั้งตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายแม่บทในเรื่องการคุ้มครองรักษาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันจะมีลักษณะเป็นบทลงโทษผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงาน หรือไม่ดำเนินการตามกฎหมายเกณฑ์ขั้นตอนที่รัฐกำหนดหรืออนุญาตให้ดำเนินการ⁸ ดังนั้น เมื่อมีการก่อมลพิษเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม เป็นเหตุให้เกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของบุคคลอื่น การดำเนินคดีอาญาของรัฐ หรือเอกชนผู้เสียหายที่จะกระทำต่อผู้ก่อมลพิษย่อมจะต้องอาศัยบทบัญญัติกฎหมายที่มีอยู่ เป็นหลักในการดำเนินคดีอาญา ซึ่งในปัจจุบัน ได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญา หรือพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญาอื่น ๆ บางฉบับ ซึ่งบทบัญญัติตามกฎหมายดังกล่าวไม่ได้เป็นกฎหมายที่กำหนดความรับผิดชอบหรือกำหนดโทษแก่ผู้ก่อมลพิษโดยตรง ย่อมจะทำให้เกิดข้อขัดข้องในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ก่อมลพิษในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) ในขั้นตอนการเริ่มคดี ตัวอย่างเช่น เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมได้กระทำโดยประมาท เป็นเหตุให้ก๊าซที่เกิดจากปฏิกิริยาเผาไหม้ของสารเคมีที่เข้าสู่อุปกรณ์ของโรงงานกระจายออกไปเป็นมลพิษทางอากาศ เป็นผลให้บุคคลที่อยู่บริเวณใกล้เคียงหาก

⁸ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, บทบาทอัยการในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม, บทความประกอบการบรรยายเรื่อง "อัยการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม," จัดโดยอาศรมความคิดเรื่องคลองในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2537 ณ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 11.

ได้รับก๊าซดังกล่าวสะสมในร่างกายปริมาณมาก ๆ เกิดอันตรายถึงแก่ความตายได้ ทั้งนี้ ในขณะที่โรงงานดังกล่าวเริ่มปล่อยมลพิษออกมา เจ้าพนักงานหรือบุคคลที่ได้รับมลพิษย่อมจะยังไม่สามารถดำเนินคดีอาญาแก่เจ้าของโรงงานนั้นได้ เพราะความเสียหายแก่ชีวิตหรือร่างกายยังไม่เกิดขึ้นจนถึงขั้นเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาฐานกระทำโดยประมาท เป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายหรือได้รับอันตรายสาหัส แต่จะต้องรอจนกว่าผู้เสียหายได้รับอันตรายถึงแก่ชีวิตหรืออันตรายสาหัสเสียก่อนถึงจะดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ก่อมลพิษนั้นได้ ทั้ง ๆ ที่เขาได้ก่อมลพิษทำให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมขึ้นแล้ว เป็นผลให้การดำเนินคดีของเจ้าพนักงานไม่ทันต่อสภาพความเสียหายที่เกิดขึ้น

2) ในขั้นตอนการพิสูจน์องค์ประกอบภายในของการกระทำความคิด ซึ่งได้แก่การกระทำโดยเจตนา ไม่เจตนา หรือกระทำโดยประมาท ตัวอย่างเช่น เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมต้องการกลิ่นแก๊สประชาชนที่อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียงทำให้ได้รับความเดือดร้อน จึงเจตนาปล่อยน้ำเสียจากโรงงานลงสู่แหล่งน้ำที่ประชาชนใช้เลี้ยงสัตว์ เป็นเหตุให้ปศุสัตว์ของประชาชนที่ดื่มน้ำจากแหล่งน้ำดังกล่าวล้มตาย ซึ่งเป็นการกระทำความคิดฐานทำให้เสียหายตามประมวลกฎหมายอาญา แต่การที่จะดำเนินคดีในความคิดฐานทำให้เสียหายแก่ผู้ก่อมลพิษนั้น อาจจะไม่สามารถกระทำได้เพราะเขาอาจอ้างได้โดยง่ายว่าไม่ได้กระทำโดยเจตนา แต่มลพิษที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากการกระทำโดยประมาทของเขาที่ไม่ปล่อยน้ำทิ้งระบบการเก็บหรือกำจัดน้ำเสียของโรงงานเกิดความบกพร่อง ทำให้น้ำเสียไหลลงสู่แหล่งน้ำดังกล่าว ดังนั้นผู้ที่ก่อมลพิษโดยเจตนา นั้นย่อมจะหลุดพ้นจากความรับผิดชอบในความคิดอาญาฐานทำให้เสียหาย เพราะการกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินของบุคคลอื่น ไม่เป็นความผิดในทางอาญา

แนวทางแก้ไข ในปัญหานี้ผู้เขียนเห็นว่า ควรแก้ไขโดยการบัญญัติกฎหมายให้การก่ออาชญาให้เกิดการแพร่กระจายของมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นการกระทำโดยเจตนาหรือประมาทก็ตาม เป็นความผิดในทางอาญา โดยกำหนดความรับผิดชอบในทางอาญาเป็น 2 ระดับ ดังนี้

1) ระดับที่หนึ่ง กระทบโดยเจตนาหรือประมาทเป็นเหตุให้มีการแพร่กระจายของมลพิษจนน่าจะเป็นอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของบุคคลอื่น ทั้งนี้ เพื่อให้เจ้าพนักงานสามารถดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิดได้ในทันทีที่มีการก่อมลพิษขึ้น โดยไม่ต้องรอให้มีการเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินเกิดขึ้น

2) ระดับที่สอง กระทบโดยเจตนาหรือประมาทเป็นเหตุให้มีการแพร่กระจายของมลพิษ จนเป็นเหตุให้เป็นอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของผู้อื่น ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดได้ ไม่ว่าจะเป็นการกระทบโดยเจตนาหรือประมาท ซึ่งจะเป็นการลดปัญหาข้อขัดข้องทางด้านการพิสูจน์องค์ประกอบภายในของการกระทำความผิด

สำหรับในส่วนที่ว่าบทบัญญัติดังกล่าวจะกำหนดไว้ในกฎหมายฉบับนี้ ผู้เขียนเห็นว่าการบัญญัติว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พุทธศักราช 2535 ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทในเรื่องการคุ้มครองรักษาสิ่งแวดล้อมจะเหมาะสมมากกว่ากฎหมายฉบับอื่น ๆ

4.1.2 ข้อขัดข้องในการใช้สิทธิฟ้องคดีอาญา

ในการดำเนินคดีอาญานั้นรัฐมีวัตถุประสงค์ เพื่อที่จะพิสูจน์ความผิดและกำหนดสภาพบังคับอันเหมาะสมต่อผู้กระทำความผิด เช่น การลงโทษในกรณีที่เขาได้กระทำความผิดหรือรอการลงโทษในกรณีที่เขาเห็นว่าผู้กระทำความผิดซึ่งยังไม่สมควรได้รับการลงโทษ เป็นต้น ดังนั้นในการดำเนินคดีอาญา เรื่องใดก็ตามหากปรากฏว่ารัฐไม่สามารถพิสูจน์ความผิด หรือไม่สามรถกำหนดสภาพบังคับต่อผู้กระทำความผิดทั้ง ๆ ที่เขาได้กระทำความผิดจริง ย่อมแสดงให้เห็นว่าการดำเนินคดีอาญาของรัฐไม่บรรลุวัตถุประสงค์ อันเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นโดยตรงต่อรัฐซึ่งมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและป้องกันปราบปรามอาชญากรรม

ในการฟ้องคดีอาญานั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39

(4) ได้บัญญัติให้สิทธิในคดีอาญามาฟ้องระงับไปเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง ซึ่งจากหลักกฎหมายดังกล่าวส่งผลให้สิทธิในการฟ้องคดีอาญาไม่อาจจะ เป็นของพนักงานอัยการหรือผู้เสียหายย่อมจะระงับไป เมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องนั้นแล้ว

กล่าวคือ ในกรณีที่ทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหายต่างก็ฟ้องคดีอาญาในเรื่องเดียวกัน โดยแยกกันฟ้องเป็นคนละคดี และศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้วในคดีใดคดีหนึ่ง เช่น พิพากษายกฟ้องในคดีของผู้เสียหาย เพราะพยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะลงโทษจำเลย ย่อมจะทำให้คดีอาญาในส่วน of พนักงานอัยการเป็นอันต้องระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) แม้จะปรากฏว่าในส่วนคดีของพนักงานอัยการนั้นจะมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะลงโทษจำเลย และจำเลยเป็นผู้กระทำผิดที่แท้จริงก็ตาม

จากกรณีตัวอย่างดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า การที่คดีอาญาของพนักงานอัยการต้องระงับไปโดยผลของมาตรา 39 (4) นั้น ย่อมจะทำให้เกิดความเสียหายโดยตรงต่อกระบวนการดำเนินคดีอาญาของรัฐ เพราะรัฐไม่สามารถพิสูจน์ความผิดและบังคับให้กฎหมายกำหนดสภาพบังคับต่อผู้กระทำผิดได้ ทั้งนี้ เป็นผลมาจากใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายซึ่งเป็นเอกชนโดยมากจะเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในด้านการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิด ซึ่งเอกชนขาดมาตรการและเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ เช่น การขาดมาตรการในการบังคับหรือเรียกพยานบุคคล การขาดความรู้ตลอดจนเครื่องมืออุปกรณ์ในการพิสูจน์หลักฐาน เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้เสียหายก็อาจฟ้องคดีอาญาโดยปราศจากความรู้ความเข้าใจในข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการฟ้องคดีอาญาโดยจากประสิทธิภาพในกรณีต่าง ๆ เหล่านี้ เมื่อศาลได้พิพากษายกฟ้องของผู้เสียหายแล้ว ย่อมจะทำให้เกิดความเสียหายต่อกระบวนการดำเนินคดีอาญาของรัฐเป็นอย่างมาก เพราะพนักงานอัยการจะไม่สามารถฟ้องคดีอาญาเรื่องนั้นได้อีก ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 835/2484 วินิจฉัยว่า เจ้าทุกข์ได้เป็นโจทก์ฟ้องจำเลยฐานฉ้อโกงมาครั้งหนึ่งแล้ว ศาลตัดสินยกฟ้องเจ้าทุกข์ โจทก์ไม่ได้อุทธรณ์ คดีเสร็จเด็ดขาดไปแล้ว ต่อมาพนักงานอัยการก็ยื่นฟ้องจำเลยในคดีในข้อหาอย่างเดียวกัน และมีเจ้าทุกข์ได้ขอเข้าเป็นโจทก์ด้วยนั้น เมื่อคดีก่อนศาลพิพากษายกฟ้องโดยเห็นว่าการกระทำของจำเลยไม่มีมูลเป็นความผิดฐานฉ้อโกงในคดีอาญา เป็นการฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 สิทธิในคดีอาญามาฟ้องจึงต้องระงับไปตามมาตรา 39 (4) พนักงานอัยการและผู้เสียหายในคดีอาญาจะมาฟ้องอีกไม่ได้ พิพากษายกฟ้อง

คำพิพากษาฎีกาที่ 84/2491 วินิจฉัยว่า ศาลยกฟ้องในคดีเจ้าทุกข์เป็นโจทก์ โดยวินิจฉัยว่า การกระทำตามฟ้องไม่เป็นผิดฐานฉ้อโกงและขังกยกนั้น ถือว่าเป็นการยกฟ้องตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 เมื่อคดีถึงที่สุดแล้วอัยการจะมาฟ้องจำเลย ฐานขังกยกในกรณีเรื่องเดียวกันนั้นอีกไม่ได้ ต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4)

คำพิพากษาฎีกาที่ 1182/2494 วินิจฉัยว่า ผู้เสียหายฟ้องว่าจำเลยปลอมตน ไปกระทำการเป็นเจ้าพนักงานมาตรวจจับกุมผู้เสียหาย ทว่าผู้เสียหายกระทำผิดแล้วเรียกร้อง เอาเงินจากผู้เสียหาย ขอให้ลงโทษตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 127, 268 ศาลได้สวน แล้วเห็นว่าคดีมีมูลเฉพาะข้อหาตามมาตรา 268 เท่านั้น จำเลยยอมมาช้เงิน ผู้เสียหายจึงถอน ฟ้อง ย่อมถือว่าความผิดตามมาตรา 127 นั้น ศาลได้ยกฟ้องเสียแล้ว อัยการจะมาฟ้องขอให้ลง โทษจำเลยตามมาตรา 127, 128 อีกไม่ได้ ย่อมระงับเช่นเดียวกับมาตรา 127 ด้วย

คำพิพากษาฎีกาที่ 925/2500 วินิจฉัยว่า มารดาผู้ตายฟ้องจำเลย ศาลได้ สวนมูลฟ้องแล้วพิพากษายกฟ้องโดยคดีไม่มีมูลเสร็จเด็ดขาดแล้ว อัยการมาฟ้องจำเลยในข้อหาอัน เดียวกันอีกไม่ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 687/2502 วินิจฉัยว่า ในคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้อง จำเลยหาว่าพยายามฆ่าคน แต่มิได้กล่าวเวลาและสถานที่ซึ่งจำเลยกระทำผิด ทั้งมิได้บรรยายว่า เข้าองค์ประกอบความผิดฐานพยายามฆ่าคน ศาลสั่งให้แก้ฟ้องเสียให้ถูกต้อง แต่โจทก์ไม่แก้ ศาล จึงพิพากษายกฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 181, 185 นั้น ถือว่า คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้ว พนักงานอัยการจะฟ้องจำเลยในความผิดฐาน นั้นอีกไม่ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 512/2514 โจทก์ฟ้องว่าจำเลยปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบขอ ให้ลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 ศาลชั้นต้นนั้นได้สวนมูลฟ้อง โจทก์ขอเลื่อนถึง 14 ครั้ง ในที่สุดศาลชั้นต้นเห็นว่าโจทก์มีเจตนาที่ประวิงคดีจึงไม่อนุญาตให้เลื่อน แล้ววินิจฉัยว่า โจทก์ไม่มีพยานหลักฐานมาแสดงให้เห็นมูลความผิดของจำเลยได้ จึงพิพากษายกฟ้องโจทก์

นอกจากความเสียหายที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยขาดประสิทธิภาพดังกล่าวแล้ว ในบางครั้งผู้เสียหายอาจใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองในลักษณะต่าง ๆ โดยไม่คำนึงถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อการดำเนินคดีอาญาของรัฐ ตัวอย่างเช่น

1) ในคดีที่ราษฎรฟ้องร้องกันเอง บางเรื่องปรากฏว่ามีได้แจ้งความต่อพนักงานสอบสวน บางคดีก็ยอมความกันบ้างและถอนฟ้องไป และบางคดีนำพยานหลักฐานที่ไม่สมควรเข้าสืบหรือทิ้งฟ้องเสียโดยรู้เห็นเป็นใจกับจำเลย เช่น ในคดีฆ่าคนตาย ผู้เสียหายฟ้องศาลแล้วสมยอมกับจำเลยเพื่อไม่ให้ศาลยกฟ้อง ในที่สุดศาลก็มีคำพิพากษายกฟ้องคดีนั้น ทำให้ผู้เสียหายจะฟ้องคดีนั้นอีกไม่ได้ เป็นเหตุให้ความยุติธรรมเสียไปเพราะกฎหมายของบ้านเมืองไม่สามารถปราบปรามผู้กระทำผิดได้⁹

2) กรณีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา บางกรณีผู้เสียหายรีบฟ้องเสียก่อนที่พนักงานสอบสวนยังทำการสอบสวนไม่เสร็จ และดำเนินคดีให้หละหลวม เพื่อศาลจะได้ยกฟ้องแล้วไม่อุทธรณ์ต่อไป คดีถึงที่สุด พนักงานอัยการจะฟ้องคดีนั้นอีกไม่ได้ เป็นการฟ้องซ้ำเท่ากับเป็นการล้มคดี ทำให้เสียหายแก่การปราบปรามอาชญากรรมและกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม¹⁰

3) บางกรณีผู้เสียหายรีบฟ้องเสียก่อนแล้วนำพยานหลักฐานมาสืบขัดแย้งกันจนไม่มีน้ำหนักเพียงพอที่จะทำให้ศาลลงโทษจำเลยได้ ศาลจึงต้องมีคำพิพากษายกฟ้องมีผลทำให้พนักงานอัยการไม่สามารถฟ้องคดีเรื่องนั้นได้อีกเพราะเป็นฟ้องซ้ำ ซึ่งกรณีเช่นนี้มีปัญหาในทางปฏิบัติเกิดขึ้นเสมอ แต่ไม่ทราบว่าจะหาทางป้องกันได้อย่างไร บางคดีเป็นเรื่องสำคัญมากควรจะได้มีการพิจารณาและตัดสินใจลงโทษผู้กระทำผิด¹¹

⁹ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, "บันทึกข้อสังเกตของศาลและอัยการเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา," ม.ป.ป. (อัดสำเนา)

¹⁰ เรื่องเดียวกัน

¹¹ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, "รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ 377-33/14," 20 กันยายน 2514

4) ในการกระทำความคิดบางกรณีที่เป็นกรรมเดียว แต่เป็นความผิดต่อ
กฎหมายหลายบท ซึ่งมีทั้งความคิดที่มีโทษเบาและความคิดที่มีโทษสถานหนักในการกระทำกรรม
เดียว ผู้เสียหายอาจเลือกฟ้องเฉพาะในความคิดที่มีโทษสถานเบาจะเป็นด้วยเหตุผลเพราะต้อง
การช่วยเหลือผู้กระทำความผิดเพื่อมิให้ต้องรับโทษหนัก หรือเป็นความบกพร่องรู้เท่าไม่ถึงการณ์
ของผู้เสียหายเองก็ตาม เมื่อศาลได้พิพากษาเสร็จได้พิจารณาคดีในความคิดที่มีโทษสถานเบา
แล้ว ย่อมจะทำให้สิทธิของพนักงานอัยการที่จะฟ้องคดีในความคิดที่มีโทษสถานหนักระงับไปด้วย
ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษานี้ที่ 5036-5038/2532 จำเลยเป็นผู้ช่วยสมุหบัญชี
ธนาคาร ทาบปลอมสมุดเงินฝากของผู้เสียหายทั้งสาม จากนั้นนำไปอ้างต่อผู้เสียหายเพื่อให้ผู้เสียหาย
เข้าใจว่าจำเลยนำเงินของผู้เสียหายฝากธนาคารเรียบร้อยแล้ว การปลอมเอกสารและใช้
เอกสารปลอมแม้จะเกิดขึ้นต่างวาระกันกับความคิดฐานยกยอกก็ตาม แต่จำเลยเจตนาที่จะใช้
เอกสารปลอมดังกล่าวเป็นหลักฐานเพื่อยกยอกเงินของผู้เสียหาย การกระทำของจำเลยจึงเป็น
กรรมเดียวกัน เมื่อจำเลยถูกศาลพิพากษาลงโทษในความคิดฐานยกยอกคดีถึงที่สุดแล้ว สิทธิของ
พนักงานอัยการที่จะฟ้องจำเลยในความคิดฐานปลอมเอกสารและใช้เอกสารปลอม ก็ย่อม
ระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4)

จากข้อพิจารณาดังกล่าวข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงข้อขัดข้องในทางวิธีพิจารณาความ
อาญาในกรณีที่ผู้เสียหายใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา
28 ในกรณีที่เป็นการฟ้องคดีในความผิดอาญาทั่ว ๆ ไป ซึ่งข้อขัดข้องดังกล่าวเกิดจากการ
การดำเนินคดีโดยขาดประสิทธิภาพและการใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาเป็นเครื่องมือแสวงหาประโยชน์
ที่มีขอบ ทำให้ศาลยกฟ้อง และสิทธิในคดีอาญามาฟ้องระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา
ความอาญา มาตรา 39 (4) ส่งผลให้รัฐไม่สามารถดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำความผิดได้
สำหรับในคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมนั้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย
ย่อมจะมีมากกว่า เพราะนอกจากจะทำให้สิทธิในคดีอาญาของพนักงานอัยการซึ่งเป็นการ
ฟ้องคดีอาญาของรัฐระงับไปดังกล่าวแล้ว ยังจะทำให้สิทธิในคดีอาญามาฟ้องของผู้เสียหายคน
อื่น ๆ ระงับไปด้วย เพราะในคดีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นโดยมากผู้เสียหายจะมีจำนวน
มาก เพราะความเสียหายที่เกิดจากมลพิษมักจะมีลักษณะที่แพร่กระจายครอบคลุมอาณาบริเวณที่

กว้างขวาง เช่น ตลอดลำแม่น้ำ หรือครอบคลุมพื้นที่ทั้งตำบล ทำให้มีผู้ได้รับความเสียหายจากมลพิษเป็นจำนวนมาก แต่ศาลคดีอาญาระงับไว้แล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) จากการฟ้องคดีของผู้เสียหายคนหนึ่งคนใดแล้ว ผู้เสียหายคนอื่น ๆ ซึ่งอาจได้รับความเสียหายมากกว่าย่อมจะไม่มีสิทธิฟ้องผู้ก่อมลพิษเป็นคดีอาญาได้อีก

สำหรับข้อขัดข้องในการใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายในความคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เมื่อเปรียบเทียบกับข้อขัดข้องในการฟ้องคดีอาญาทั่ว ๆ ไปดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าข้อขัดข้องในการฟ้องคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้นจะมีมากกว่าในคดีอาญาทั่ว ๆ ไป ดังนี้

4.1.2.1 ในการฟ้องคดีอาญาที่เกี่ยวกับการก่อมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมนั้น จะต้องอาศัยความรู้ ความเชี่ยวชาญอย่างสูง ทั้งความรู้ทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับระบบนิเวศน์วิทยา และความรู้ทางด้านเทคนิคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านพิสูจน์หลักฐาน เพื่อที่จะใช้ในการรวบรวมพยานหลักฐานพิสูจน์การกระทำความคิด ซึ่งผู้เสียหายเอกชนย่อมจะปราศจากสิ่งเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เสียหายจากการก่อมลพิษในประเศไทย ส่วนมากจะเป็นเกษตรกรที่ฐานะยากจน จึงอาจมีโอกาสที่จะอ้างผู้มีความรู้เชี่ยวชาญมาเป็นที่ปรึกษาหรือช่วยเหลือในการดำเนินคดี ทำให้การดำเนินคดีของผู้เสียหายเป็นไปโดยขาดประสิทธิภาพ

4.1.2.2 เนื่องจากผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับการก่อมลพิษโดยมากมักจะเป็นบุคคลผู้มีอิทธิพลทางการเงินค่อนข้างสูง หรืออาจเป็นผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น ซึ่งอาจใช้อิทธิพลของตนหว่านล้อมให้ผู้เสียหายบางคนเห็นแก่อำมิจสินจ้างมากกว่าประโยชน์ส่วนรวมเป็นเครื่องมือในการระงับคดีอาญา โดยการให้สินบนหรือให้สิทธิฟ้องคดีอาญาโดยจงใจดำเนินคดีให้หละหลวม เพื่อให้ศาลยกฟ้อง แล้วสิทธิในคดีอาญาระงับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) ซึ่งเป็นการตัดอำนาจในการฟ้องคดีอาญาของรัฐ และตัดสิทธิในการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายคนอื่น

แนวทางแก้ไข ผู้เขียนมีความเห็นว่าปัญหานี้ควรแก้ไขโดยรัฐต้องเพิ่มบทบาทเข้าควบคุมการใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของผู้เสียหาย เพราะรัฐย่อมจะมีกลไกต่าง ๆ ที่จะเข้าชันการดำเนินคดีอย่างมีประสิทธิภาพ และเมื่อรัฐเข้าดำเนินการเองแล้วอำนาจรัฐย่อมจะสามารถป้องกันต่อต้านการใช้สิทธิพลล้มคดีของผู้กระทำผิดได้เป็นอย่างดี สำหรับมาตรการตามกฎหมายที่จะให้รัฐเข้าควบคุมการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายในปัจจุบันก็มีอยู่แล้ว ซึ่งได้แก่ การควบคุมโดยพนักงานอัยการยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในกรณีที่ผู้เสียหายยื่นฟ้องแล้ว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 31 เพื่อให้อำนาจตามมาตรา 32¹² ในการควบคุมการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย แต่อย่างไรก็ตาม วิธีการนี้ยังไม่มีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ ทั้งนี้ เนื่องจากพนักงานอัยการจะไม่มีโอกาสทราบว่าผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องคดีอาญาแล้วหรือไม่ เพราะไม่มีกฎหมายบังคับให้ผู้เสียหายต้องแจ้งให้พนักงานอัยการทราบว่าได้ฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองแล้ว ดังนั้น จึงควรปรับปรุงมาตรการนี้ให้สามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยกำหนดให้ผู้เสียหายที่ใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาดังกล่าวด้วยตนเอง จะต้องแจ้งให้พนักงานอัยการทราบก่อนที่จะฟ้องคดีนั้น และต้องส่งสำเนาคำฟ้องให้พนักงานอัยการด้วย เพื่อให้พนักงานอัยการใช้อำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 31 และมาตรา 32 เข้าควบคุมการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายดังกล่าว

4.2 ข้อขัดข้องในทางวิธีพิจารณาความแพ่ง

ในการใช้สิทธิเรียกร้องทางแพ่งของบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น อาจมีข้อขัดข้องในด้านต่าง ๆ ตามข้อพิจารณา ดังนี้

¹² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32 "เมื่อพนักงานอัยการและผู้เขียนเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะกระทำให้คดีของพนักงานอัยการเสียหาย โดยกระทำหรือละเว้นกระทำการใด ๆ ในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลให้สั่งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้น ๆ ได้"

4.2.1 ข้อขัดข้องในการเป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่ง

ในคดีสิ่งแวดล้อมเมื่อโจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนจากจำเลย ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 มาตรา 96 คาทพิพากษาของศาลให้จำเลยชดเชยค่าเสียหายแก่โจทก์นั้น ย่อมผูกพันเฉพาะโจทก์ ซึ่งเป็นคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลเท่านั้น ส่วนผู้ที่ได้รับความเสียหายอื่น ๆ ที่มีได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ก็จะไม่ได้รับผลผูกพันตามคำพิพากษา หากได้รับความเสียหายก็สามารถไปฟ้องคดีแพ่งเรียกค่าเสียหายได้ จึงมีปัญหानกรณีผู้ได้รับความเสียหายหรืออันตรายจากมลพิษทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งมักจะมีผู้ได้รับความเสียหายจำนวนมากในการเกิดเหตุการณ์ครั้งเดียวกันฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนโดยต่างคนต่างฟ้องคดี ย่อมทำให้มีคดีขึ้นสู่ศาลเป็นจำนวนมาก ทำให้การพิจารณาคดีของศาลล่าช้า และโจทก์ผู้เสียหายเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ซึ่งอาจไม่คุ้มกับค่าเสียหายที่จะได้รับ เช่น หากมีผู้ได้รับความเสียหายจากแหล่งมลพิษ 1,000 คน ก็จะต้องฟ้อง 1,000 คดี ซึ่งในทางปฏิบัติคงจะไม่มีมีการฟ้องคดีจำนวนมากถึงเพียงนั้น เพราะค่าเสียหายที่ศาลกำหนดอาจไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ตัวอย่างเช่น มีการระเบิดของที่เก็บสารพิษ มีผู้ได้รับอันตรายจากสารพิษ 1,000 คน โดยแต่ละคนเสียค่ารักษาพยาบาลไปเป็นเงินคนละ 1,000 บาท เป็นจำนวนมากในแต่ละคดี และหากผู้เสียหายเป็นบุคคลที่มีรายได้น้อยก็คงจะไม่มีความสามารถในการฟ้องคดีดังกล่าว

จากตัวอย่างที่ยกมาให้เห็นข้างต้น หากพิจารณาบทบัญญัติในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 แล้วจะเห็นว่า ไม่มีบทบัญญัติมาตราราคที่กำหนดให้รัฐฟ้องเรียกค่าเสียหาย หรือค่าสินไหมทดแทนอันเกิดจากมลพิษแทนเอกชนได้ เช่น ค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น รัฐไม่สามารถเรียกร้องได้เพราะเป็นการเกินขอบอำนาจที่กฎหมายกำหนดไว้ ดังนั้น ในส่วนที่เป็นค่าสินไหมทดแทนอื่น ๆ นอกจากค่าชดเชยมลพิษ¹³ ผู้เสียหายจะต้องดำเนินการฟ้องคดีโดยอาศัยสิทธิตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนดไว้

¹³ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พุทธศักราช 2535

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่มีผู้เสียหายหลายคนในคดีสิ่งแวดล้อม ผู้เสียหายจำนวนมาก จะเข้าเป็นคู่ความในคดีเดียวกันได้ก็แต่โดยการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยเรื่องการร้องสอด¹⁴ การเข้าเป็นคู่ความร่วมมือ¹⁵ และการรวม การพิจารณาคดี¹⁶ แต่กระบวนการพิจารณาดังกล่าวก็ยังมีข้อจำกัดหรือมีข้อขัดข้องอยู่ เช่น ผู้เสียหายที่จะร้องสอดเข้ามาในคดีได้นั้นจะต้องเข้าหลักเกณฑ์ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 57 กำหนดไว้ ในทางปฏิบัติไม่อาจจะร้องสอดได้เนื่องจากผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจากมลพิษในเหตุการณ์เดียวกัน แม้จะมีจำนวนความเสียหายแตกต่างกันก็ตาม ผู้เสียหายที่จะเข้ามาในคดีมิได้เข้ามาเพื่อโต้แย้งสิทธิของตนที่อาจถูกกระทบกระเทือนโดยการตั้งเป็น ประเด็นขึ้นมาใหม่ * เนื่องจากประเด็นของผู้เสียหายที่ยังมิได้เข้ามาในคดีกับคดีที่มีอยู่เดิม เป็นประเด็นเดียวกัน แม้ว่าจะมีความเสียหายต่างกันก็ตาม หรือในกรณีที่คดีเดิมที่อยู่ระหว่าง การพิจารณาของศาล และเมื่อศาลมีคำพิพากษาตัดสินก็ไม่กระทบกระเทือนต่อสิทธิของผู้เสียหาย ผู้เสียหายยังมีสิทธิครบถ้วนที่ไม่ต้องผูกพันตามคำพิพากษา แม้ว่าหลักเกณฑ์ในการอ้าง พยานหลักฐานในส่วนที่เกี่ยวกับคำพิพากษาในคดีก่อนอาจอ้างขึ้นมาเป็นพยานหลักฐานในคดีใหม่ได้ ก็ตาม ส่วนการเข้าเป็นคู่ความร่วมมือตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 59 นั้น บุคคลที่จะเข้ามาเป็นคู่ความร่วมมือต้องมีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความในคดี¹⁸ ซึ่งหมายความว่าต้องมีส่วนได้เสียร่วมกันในมูลเหตุอันเป็นรากฐานแห่งคดีนั้น ซึ่งจะต้องเป็นหน้าที่ที่ไม้อาจแบ่งแยก

14 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พุทธศักราช 2535
มาตรา 96

15 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 57

16 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 59

17 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 28

* ตุลาพิพากษาฎีกาที่ 2117/2530 ประกอบ

18 มารินช จรมาศ, คำบรรยายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1-2.

กันได้ 19 ความเสียหายซึ่งผู้เสียหายได้รับจากมลพิษนั้น เป็นความเสียหายที่แตกต่างหากจากกันที่ผู้เสียหายแต่ละคนมีสิทธิจะฟ้องคดีต่อผู้ก่อเหตุให้เกิดความเสียหายแตกต่างหากจากกัน ดังนั้นจึงไม่อาจเข้าเป็นโจทก์ร่วมตามมาตรา 59 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้ ผู้เสียหายแต่ละคนจะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาตามที่กำหนดในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยการฟ้องคดีแยกกันต่างหากตามสิทธิของตน และนอกจากนี้ในเรื่องการรวมการพิจารณาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 28 เมื่อพิจารณาประกอบกับความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัยหรือทรัพย์สินของบุคคลแล้ว ความเสียหายที่แต่ละคนได้รับอาจเกิดขึ้นในเวลาที่แตกต่างกัน และสิทธิในการฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายของผู้เสียหายก็เกิดขึ้นเวลาที่แตกต่างกัน ในขณะที่คดีหนึ่งอยู่ในระหว่างการพิจารณาคัดสินของศาล แต่อีกคดีศาลเพิ่งจะรับคำฟ้องของผู้เสียหาย การที่จะให้รวมการพิจารณาคดีทั้งสองเข้าด้วยกันก็ย่อมไม่ก่อให้เกิดความไม่สะดวก และทว่าคดีที่ศาลกำลังจะมีคำพิพากษาต้องล่าช้าออกไปอีก ดังนั้น การรวมการพิจารณาคดีของผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม จึงไม่ทำให้เกิดความสะดวกแม้ว่าจะมีมูลเหตุแห่งคดีเดียวกันก็ตาม

ในประเทศที่ใช้กฎหมาย Common Law มีวิธีการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายแทนประชาชนผู้เสียหายได้ในกรณีที่ประชาชนจำนวนมากเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำเดียวกัน ซึ่งเรียกว่า "Class Action" กล่าวคือ เมื่อผู้เสียหายคนหนึ่งฟ้องคดีแล้วก็อาจใช้สิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนจากผู้ก่อเหตุให้เกิดความเสียหายแทนผู้เสียหายคนอื่น ๆ ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งคำพิพากษาคดีนั้นจะมีผลผูกพันผู้เสียหายคนอื่น ๆ ด้วย 20 หลัก Class Action นี้มีป่อเกิดในประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นหลักกฎหมายเกี่ยวกับการพิจารณาคดีที่คู่ความแต่ละฝ่ายมีผู้เกี่ยวข้องจำนวนมาก โดยมีแนวคิดเบื้องต้น คือ การที่บุคคลหนึ่งสามารถดำเนินกระบวนการ

19 พิพัฒน์ จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งบททั่วไป และวิธีพิจารณาความในศาลชั้นต้น, (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครพรินติ้ง กรุ๊ป, 2533), หน้า 75.

20 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145

พิจารณาในฐานะส่วนตัวและในฐานะตัวแทนของผู้อื่นที่มีผลประโยชน์ร่วมกันได้ เพื่อที่ศาลจะได้พิจารณาคดีและมีคำพิพากษาหรือคำสั่งไปในครั้งเดียวกัน 21

หลัก Class Action ของประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น เป็นหลักที่มีกำหนดไว้ในข้อ 23 ของ Rules of Civil Procedure for The United States District Courts โดยกำหนดเงื่อนไข หลักเกณฑ์ ตลอดจนวิธีการพิจารณา การพิพากษาไว้ การดำเนินคดีตามหลัก Class Action ซึ่งมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า Class Suits เกิดขึ้นจากหลัก Equity ใน The Court of Chancery ซึ่งก่อนที่จะมาเป็น RULE 23 ในปี 1966 นั้น Class Action ให้อยู่ใน Equity Rule 38 (Representative of Class) ซึ่งทั้ง Equity Rule 38 และ Rule 23 มีประเด็นสำคัญที่เป็นเงื่อนไขในการดำเนินการพิจารณาของกลุ่ม (Class Action) คือ การมีปัญหาคือเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่ร่วมกันของกลุ่มคนและจำนวนสมาชิกในกลุ่มมีมากจนการมารวมกันของบุคคลเหล่านั้นไม่อาจทำได้ (Impracticable) 22

เงื่อนไขของการดำเนินกระบวนการพิจารณากลุ่ม (Prerequisites to a Class Action) ตาม RULE 23 คือ สมาชิกของกลุ่ม (Class) คนหนึ่งหรือมากกว่าอาจฟ้องหรือถูกฟ้องเป็นคู่ความผู้แทน (Representative Parties) ในนามของสมาชิกในกลุ่มทั้งหมดได้ เพียงถ้า

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

21 อานาจ วงศ์บัณฑิต, "ความรับผิดชอบทางแพ่งตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535," วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 22 ฉบับที่ 3 กันยายน 2535, หน้า 442.

22 Richard H. Field, Benjamin Kaplan and Kevin M. Clermont, Material for a Basic Course in Civil Procedure, (New York : The Foundation Press, 1990), p. 213.

1. กลุ่ม (Class) มีสมาชิกจำนวนมาก (So Numerous) จนการนำมารวมกัน (Joinder) ของสมาชิกทั้งหมดไม่อาจกระทำได้ (Impracticable)
2. มีประเด็นปัญหาข้อเท็จจริง หรือข้อกฎหมายที่ร่วมกันในกลุ่ม (Common to The Class)
3. ข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ของกลุ่มผู้แทนเป็นข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้เพียงอย่างเดียวกับของกลุ่ม
4. กลุ่มผู้แทนจะปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างเพียงพอ (Adequately) และเป็นธรรม (Fairly)

เงื่อนไขที่กล่าวมานี้เป็นเงื่อนไขที่ศาลต้องพิจารณาเป็นอันดับแรก เมื่อมีการร้องขอให้ดำเนินกระบวนการพิจารณากลุ่ม หากไม่เข้าตามเงื่อนไขที่กำหนดดังกล่าว ศาลก็จะยกข้อขอให้ดำเนินกระบวนการพิจารณากลุ่ม เมื่อปรากฏว่าคดีที่โจทก์หรือจำเลยได้ร้องขอให้ดำเนินกระบวนการพิจารณากลุ่มนั้นมีคุณสมบัติครบถ้วนตามเงื่อนไขการดำเนินกระบวนการพิจารณากลุ่มแล้ว Rule 23 ยังมีข้อกำหนดถึงกระบวนการพิจารณากลุ่มที่อาจดำเนินไปได้ (Class Actions Maintainable) ซึ่งมีสาระสำคัญในการคุ้มครองผลประโยชน์ของกลุ่ม (Class) ในการดำเนินกระบวนการพิจารณายิ่งกว่าผลประโยชน์เฉพาะบุคคล 23

การดำเนินกระบวนการพิจารณาตามหลัก Class Action นั้น เมื่อคดีมีคุณสมบัติครบถ้วนตามเงื่อนไข และศาลเห็นว่าควรต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาตามหลัก Class Action แล้ว Rule 23 กำหนดให้ศาลต้องมีหมายส่งไปยังบุคคลผู้อยู่ในกลุ่ม (Class) นั้น และหากบุคคลนั้นไม่ต้องการเข้าร่วมในกระบวนการพิจารณากลุ่ม ก็ต้องแจ้งการปฏิเสธการเข้าร่วมกระบวนการพิจารณากลุ่มต่อศาล มิฉะนั้นก็จะต้องผูกพันในคดีและคำพิพากษาของศาลในคดีนั้น 24

23 ซีระเดช ต้นสุวรรณรัตน์, การคุ้มครองทางกฎหมายแก่ผู้ถือหุ้นกู้, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535, หน้า 57-58.

24 เรื่องเดียวกัน, หน้า 59.

กล่าวโดยสรุป การฟ้องคดีแพ่งเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายในกรณีพิพาทเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยนั้น แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจะมีกระบวนการพิจารณาความเพื่อเปิดช่องทางให้บุคคลเข้ามาเป็นคู่ความร่วมกันในคดีได้ก็ตาม แต่ก็ยังไม่อาจแก้ไขข้อขัดข้องที่มีอยู่ได้สำหรับผู้เสียหายหลายคนในคดีสิ่งแวดล้อมได้ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับแนวทางการดำเนินคดีแบบ "Class Action" ของต่างประเทศดังกล่าวแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะเป็นแนวทางที่สามารถให้ความคุ้มครองสิทธิของประชาชนผู้เสียหายจากการทะเลาะเมิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้ดีกว่าที่บัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย

แนวทางแก้ไข ในปัญหานี้ ผู้เขียนเห็นว่าการดำเนินคดีแบบ "Class Action" ซึ่งมีความมุ่งหมายที่จะให้การดำเนินคดีเพื่อแก้ไขเยียวยาความเสียหายในกรณีที่มีผู้เสียหายจำนวนมากเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว ประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี โดยมีสาระสำคัญคือ การมีประเด็นข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายร่วมกัน การมีส่วนได้เสียร่วมกัน การเรียกร้องเพื่อผลแห่งคดีในแนวทางเดียวกัน การเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องทุกคนสามารถเข้ามาในคดีได้ และที่สำคัญก็คือ การมีผู้แทนในคดีที่จะสามารถปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเพียงพอ หลักการดังกล่าวนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาการดำเนินคดีที่มีผู้เสียหายจำนวนมากในประเทศไทยได้ โดยเฉพาะในคดีสิ่งแวดล้อมที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก แต่อย่างไรก็ตาม การนำหลักการดำเนินคดีแบบ "Class Action" มาใช้ในประเทศไทยอาจมีปัญหามางประการ ดังนี้

1) แม้ว่าผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมซึ่งมีจำนวนมาก จะสามารถตั้งตัวแทนฟ้องคดีร่วมกันเป็นคดีเดียวได้ก็ตาม แต่ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนฟ้องคดีนั้นก็ยังคงเป็นเอกชนผู้เสียหายด้วยกันเอง จึงเกิดปัญหาด้านการดำเนินคดีที่ต้องใช้ความรู้ทางด้านวิชาการหรือความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์อย่างสูง ซึ่งเอกชนผู้เสียหายโดยมากจะไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านนี้ และการขอความช่วยเหลือจากรัฐในกรณีนี้ก็ไม่สามารถทำได้ เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติกฎหมายที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจหน้าที่ในกรณีนี้ และหากจะใช้วิธีการจ้างผู้เชี่ยวชาญสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องก็จะทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีเพิ่มขึ้น ทำให้ได้รับความเดือด

ร้อนเพิ่มมากขึ้นไปอีก และถึงแม้ว่าผู้เสียหายอาจขอความช่วยเหลือจากองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) บางแห่งได้ก็ตาม แต่องค์กรพัฒนาเอกชนเหล่านี้ก็อาจจะไม่มีศักยภาพในการที่จะให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดีได้อย่างเพียงพอ เนื่องจากองค์ประกอบหลายด้าน เช่น ขาดความรู้ ความเชี่ยวชาญ ขาดเครื่องมืออุปกรณ์ที่จำเป็นในการตรวจสอบรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับมลพิษในลักษณะต่าง ๆ

2) เนื่องจากหลักการดำเนินคดีแพ่ง "Class Action" ดังกล่าวนี มีสาระสำคัญอยู่ที่คำพิพากษาคดีที่ผู้เสียหายคนอื่นฟ้องแทนนั้นจะมีผลผูกพันผู้เสียหายคนอื่น ๆ ด้วย หากการฟ้องคดีโดยผู้แทนนั้นศาลยกฟ้อง หรือมีคำพิพากษาออกมาในทางที่เป็นโทษต่อผู้เสียหาย คำพิพากษานั้นย่อมจะมีผลผูกพันผู้เสียหายคนอื่น ๆ ด้วย ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นก็คือ หากผู้เสียหายที่เป็นผู้แทนฟ้องคดีแทนผู้เสียหายคนอื่น ๆ เห็นแก่่อามิเงินจ้างจากศาลที่ถูกฟ้อง แกล้งดำเนินคดีให้ศาลพิพากษายกฟ้องซึ่งจะทำให้ผู้เสียหายคนอื่น ๆ ได้รับความเดือดร้อนมากยิ่งขึ้นอีก

สำหรับแนวทางป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในกรณีที่น่าหลักการดำเนินคดีแบบ Class Action มาใช้ในประเทศไทย อาจดำเนินการโดยรัฐจะต้องให้ความช่วยเหลือเป็นตัวแทนฟ้องคดีให้แก่ผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมที่มีจำนวนมาก ๆ ทั้งนี้ เนื่องจากรัฐย่อมจะมีศักยภาพในด้านต่าง ๆ เช่น มีบุคลากรที่มีความรู้เชี่ยวชาญ มีเครื่องมืออุปกรณ์ที่จำเป็นต่าง ๆ ในการพิสูจน์หลักฐานอย่างเพียงพอ ทำให้การดำเนินคดีส่วนแพ่งเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเมื่อรัฐเข้าดำเนินคดีแทนแล้วปัญหาในเรื่องการทุจริตรับสินบนของผู้เสียหายเพื่อช่วยเหลือจาง่ายย่อมจะไม่เกิดขึ้น และนอกจากนี้ ความเสียหายที่เกิดจากมลพิษนั้นมีลักษณะเป็นความเสียหายต่อสาธารณะอยู่แล้ว ดังนั้น การที่รัฐดำเนินการให้ความช่วยเหลือจึงน่าจะเป็นแนวทางที่เหมาะสม สำหรับเจ้าพนักงานของรัฐที่จะเป็นผู้ดำเนินคดีแทนผู้เสียหายในกรณีนี้ก็ควรจะ เป็นพนักงานอัยการ เพราะพนักงานอัยการมีหน้าที่ในการฟ้องคดีทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญานามของรัฐอยู่แล้ว สำหรับการให้พนักงานอัยการทำหน้าที่ฟ้องคดีแพ่งแทนผู้เสียหายนั้น ในปัจจุบัน

ตามกฎหมายไทยก็มีอยู่ส่วนบางเรื่อง เช่น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43²⁵ หรือตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พุทธศักราช 2535 มาตรา 39²⁶

4.2.2 ข้อขัดข้องทางด้านภาระการพิสูจน์

แม้ว่าตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 มาตรา 96 จะได้บัญญัติให้ผู้เสียหายไม่ต้องรับภาระการพิสูจน์ว่าจำเลยได้กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อก็ตาม แต่ปัญหาข้อขัดข้องทางด้านภาระการพิสูจน์ในบางกรณีก็ยังคงมีอยู่ เพราะโดยปกติแล้วการที่ศาลจะตัดสินให้จำเลยรับผิดชอบค่าสินไหมทดแทน

25 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 43 "คดีลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด ฉ้อโกง ยักยอก หรือรับของโจร ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องทรัพย์สินหรือราคาที่เขาสูญเสียไป เนื่องจากการกระทำความคิดค้น เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญา ก็ให้เรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายด้วย"

26 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พุทธศักราช 2522

มาตรา 39 "ในกรณีที่คณะกรรมการเห็นสมควรเข้าดำเนินคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค หรือเมื่อได้รับคำร้องขอจากผู้บริโภคที่ถูกละเมิดสิทธิ ซึ่งคณะกรรมการเห็นว่าการดำเนินคดีนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้บริโภคเป็นส่วนรวม คณะกรรมการมีอำนาจแต่งตั้งพนักงานอัยการโดยความเห็นชอบของอธิบดีกรมอัยการ หรือข้าราชการในสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งมีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางนิติศาสตร์เป็นเจ้าหน้าที่คุ้มครอง เพื่อให้มีหน้าที่ดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญาแก่ผู้กระทำการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคในศาล และเมื่อคณะกรรมการได้แจ้งไปยังกระทรวงยุติธรรมเพื่อแจ้งให้ศาลทราบแล้ว ให้เจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคมีอำนาจดำเนินคดีตามที่คณะกรรมการมอบหมายได้

ในการดำเนินคดีในศาล ให้เจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคมีอำนาจฟ้องเรียกทรัพย์สินหรือค่าเสียหายให้แก่ผู้บริโภคที่ร้องขอได้ด้วย และในการนี้ได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียมทั้งปวง"

แก่โรคที่ผู้ได้รับความเสียหายได้นั้น โรคที่จะต้องมีการพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า ความเสียหายที่ตนเองได้รับนั้นเกิดจากการกระทำของจำเลย และต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าการกระทำของจำเลยมีความสัมพันธ์กับผล คือ ความเสียหายที่โรคที่ผู้ได้รับ เช่น จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า การที่โรคที่ผู้ได้รับโรคนี้มาจากแม่น้ำจนเจ็บป่วยต้องนอนรักษาตัวที่โรงพยาบาล เป็นเพราะน้ำดังกล่าวมีสารพิษที่โรงงานจำเลยได้ปล่อยลงแม่น้ำ ถ้าเป็นกรณีที่น้ำแม่น้ำสายนั้นมีโรงงานของจำเลยแห่งเดียวที่มีสารเคมีประเภทนั้น การพิสูจน์สามารถกระทำได้โดยไม่มีข้อสงสัย แต่ถ้ามีโรงงานหลายแห่งที่มีสารพิษเช่นเดียวกับโรงงานจำเลยในบริเวณนั้น ปัญหาจะเกิดขึ้นว่าสารพิษดังกล่าวเกิดจากโรงงานจำเลยหรือไม่ และการที่จะพิสูจน์แต่เพียงว่าโรงงานในกลุ่มโรงงานนั้นเป็นผู้ปล่อยสารพิษโดยไม่รู้ตัวว่าเป็นโรงงานใด เป็นข้อพิสูจน์ที่ใหม่เพียงพอจะทำให้ศาลตัดสินว่าโรงงานใดจะต้องจ่ายค่าเสียหายให้แก่โรคที่ในกรณีดังกล่าว ผลจึงเกิดว่าผู้ที่ได้รับความเสียหายไม่อาจได้รับการเยียวยาทางศาล เพราะข้อจำกัดในเรื่องการพิสูจน์ในวิธีพิจารณาความ 27

แนวทางแก้ไข ทางแก้สำหรับเรื่องนี้มีผู้ให้ความเห็นว่า ควรตรากฎหมายที่เปลี่ยนแปลงการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการปล่อยน้ำเสียกับผลเสียหายที่ประชาชนได้รับ ซึ่งเรียกกันในภาษากฎหมายว่าการพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล กล่าวคือ โรคที่ซึ่งเป็นผู้ได้รับความเสียหายอันเกิดจากแหล่งมลพิษประเภทเดียวกันหลายแห่งในบริเวณเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน ควรมีหน้าที่พิสูจน์แต่เพียงว่า ความเสียหายนั้นเกิดจากแหล่งมลพิษในบริเวณที่ตั้งของกลุ่มโรงงานจำเลยเท่านั้น ส่วนปัญหาว่ามลพิษดังกล่าวจะเกิดจากโรงงานใดในบริเวณนั้นให้เป็นหน้าที่ของจำเลยจะต้องพิสูจน์แก้ตัว ว่ามลพิษนั้นไม่ได้เกิดจากโรงงานของตน ถ้าพิสูจน์ได้จำเลยก็ไม่ต้องรับผิดชอบ แต่ถ้าพิสูจน์ไม่ได้จำเลยจะต้องรับผิดชอบร่วมกับโรงงานอื่นที่พิสูจน์ไม่ได้ เช่นเดียวกัน ซึ่งทางแก้ลักษณะนี้เป็นที่คุ้มครองผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายตามความ

27 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, "การศึกษาเพื่อรวบรวมและปรับปรุงกฎหมายด้านน้ำ," เอกสารการวิจัยเสนอต่อกรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, (สิงหาคม 2536), หน้า 34.

เป็นจริง 28 ในส่วนของผู้เขียนเห็นด้วยกับแนวทางแก้ไขดังกล่าว เพราะจะเป็นแนวทางคุ้มครองสิทธิของประชาชนผู้ได้รับความเสียหายได้ดียิ่งขึ้น

4.2.3 ข้อขัดข้องในการใช้สิทธิในการป้องกันอันตรายล่วงหน้า

เนื่องจากความเสียหายอันเกิดจากการแพร่กระจายของมลพิษหากเกิดขึ้นแล้ว ย่อมจะมีความรุนแรงและแผ่กระจายเป็นอันตรายต่อคนจำนวนมากอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง ดังนั้น การป้องกันไม่ให้เกิดอันตรายเกิดขึ้นจึงเป็นสิ่งสำคัญไม่น้อยไปกว่าการคุ้มครองสิทธิเมื่อความเสียหายเกิดขึ้นแล้ว สิทธิในการป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นนี้ แม้แต่ในกรณีความเสียหายธรรมดาตามกฎหมายก็ยังมีการให้ความคุ้มครองในบางเรื่อง อาทิ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 435 ซึ่งบัญญัติว่า "บุคคลใดจะประสบความเสียหายอันพึงเกิดจากรังสีหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นของผู้อื่น บุคคลนั้นชอบที่จะเรียกให้จัดการตามที่จำเป็นเพื่อขจัดอันตรายนั้นเสียได้" อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 จึงไม่ได้บัญญัติหลักการนี้ไว้ ทว่าให้บุคคลผู้ที่จะได้รับอันตรายจากแหล่งมลพิษต่าง ๆ ไม่สามารถใช้สิทธิในทางศาลเพื่อเรียกให้ผู้ครอบครองหรือเจ้าของแหล่งกำเนิดมลพิษจัดการตามที่จำเป็นเพื่อขจัดป้องกันอันตรายหรือความเสียหายจากมลพิษนั้น ก่อนที่อันตรายหรือความเสียหายนั้นจะเกิดขึ้น

แนวทางแก้ไข ผู้เขียนมีความเห็นว่าควรแก้ไขพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ให้มีหลักการกำหนดให้บุคคลที่อยู่อาศัยบริเวณใกล้เคียงแหล่งกำเนิดมลพิษที่มีลักษณะน่าจะเป็นอันตรายต่อประชาชนหรือทรัพย์สินของประชาชน หรือบุคคลที่จะได้รับการกระทบกระเทือนจากมลพิษนั้น มีสิทธิเรียกให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษดำเนินการป้องกันอันตรายมิให้เกิดขึ้นได้